

УДК 327(560:495)

DOI: 10.5937/pr80-50808

Оригинални научни рад

*Марко Вигњевих**

Скупштина града Београда

МОДЕЛ ИГРЕ У ГЕОСТРАТЕШКОМ РИВАЛИТЕТУ ГРЧКЕ И ТУРСКЕ

Сажетак

У раду се уз помоћ теорије игара анализира геостратешки ривалитет Грчке и Турске у Егејском мору и у Источном Медитерану. Са научног аспекта, циљ је проширити употребу теорије игара у области политикологије, тачније у проучавању међудржавних односа који са моделом игре деле поједине елементе (такмичење, стратешке интеракције и конфликти). Питање грчко-турског ривалитета важно је за екстензивну регионалну безбедност али и за спољну политику Србије обзиром на значај њених билатералних односа са овим земљама. Структуру рада чине два дела. У првом делу се разматра употреба теорије игара у анализици спољне и безбедносне политике, при чему се не апострофира само научни домен теорије, већ и могућности њене практичне примене на нивоу државног апарата који се бави том врстом аналитике. Други део рада указује на кључне сегменте геостратешког интереса Турске и Грчке у акваторијама Егејског мора и Источног Медитерана, као и на безбедносно ризичну колизију тих интереса. Теорија игара, конкретно „игра уверавања” са својим „фокалним тачкама”, може користити процени да ли ће тензије између неке две државе прерасти у директан оружани сукоб или ће супарници на крају бити кооперативни. Приликом испитивања модела „игре уверавања” у грчко-турском ривалитету утврђене су фокалне тачке

* Имејл адреса: vignjevicmarko90@gmail.com; ORCID: 0009-0006-1481-2861.

које су подељене на оне које директно произилазе из политичког дијалога Атине и Анкаре и на оне на које утиче регионална политичко-безбедносна констелација.

Кључне речи: Грчка, Турска, теорија игара, игра уверавања, спољна политика, безбедност, геостратегија, Егејско море, Источни Медитеран

ТЕОРИЈА ИГАРА У АНАЛИТИЦИ СПОЉНЕ И БЕЗБЕДНОСНЕ ПОЛИТИКЕ

Билатералне и мултилатералне интеракције, некада веома сложене и неизвесне у свом пажње вредном исходу, изазов су аналитици спољне и безбедносне политике која студиозно прати постојеће и покушава да, колико је могуће, предвиди будуће тактичке потезе држава. Аналитика, као начин обраде прикупљених података која резултује препорукама на бази изведених оцена и закључака, има за циљ да помогне спољнополитичко и безбедносно одлучивање једне државе. Овај истраживачки метод се у том контексту може користити и аналогијама које увиђањем сличности између различитих процеса и догађаја граде везивно ткиво између научно-истраживачких дисциплина, између спољне политике и других мање-више сродних области. „У сталном суочавању са непознатим, а често располажући са недовољном количином информација о предмету о којем се одлучује, политички одлучиоци су често принуђени да се користе већ виђеним стварима и да оно што су већ искусили или што се већ дешавало примене на оно што не познају. Аналогije у спољној политици јесу, у том погледу, често коришћено помагало у процесу одлучивања. Новостворена ситуација са непознатим детерминантама поједностављује се методом историјске аналогije, како би се, пре свега, на што бољи начин схватила и интегрисала у шире оквире спољне политике једног актера” (Дашић, Недељковић и Живојиновић 2018, 120). У контексту централног питања књиге „Америка-Кина и судбина света – Стратешка визија”, Збигњев Бжежински (*Zbigniew Kazimierz Brzezinski*) у једном делу помиње праксу политичког вођства НР Кине након Денг Сјао Пинга (邓小平) у сагледавању стратешких питања. „Кинески политбиро се периодично састаје да би читав дан анализирао неки велики

спољашњи или унутрашњи проблем, при чему се праве важне спољне и историјске паралеле. На првој сесији разматрано је питање какве се поуке могу извући из успона и пада страних империја, укључујући и најновију која је поистовећена са Америком” (Bžežinski 2013).

Аналогије са историјом помажу схватању нпр. појединих геополитичких токова и оцени да су исти, уз нужно прилагођавање форме на околности, глобално актуелни више од једног века. Конципирајући амбициозну спољну политику САД крајем 19. и почетком 20. века, амерички поморски официр и историчар Алфред Тајер Мехен (*Alfred Thayer Mahan*) је заступао тезу да се читава историја своди на борбу између поморских и копнених сила (Атина и Спарта, Рим и Картагина, Русија и Велика Британија итд.). Борбе у којима поморска моћ тежи копненој а копнена поморској, у којој поморска сила спречава копнену да стекне и маритимну моћ¹, деценијама до данас креирају догађаје у међународној политици.

Историјске аналогије користе се и уочавању концепцијских веза између геополитике и војне тактике. Тако се у евроатлантској геополитици примећује тзв. „стратешка анаконда” која вуче корен из „Плана анаконде” (*Anaconda Plan*) генерала Винфилда Скота (*Winfield Scott*) за време Америчког грађанског рата (видети Вигњевић 2021), док је, са друге стране, на енергетици засновану неоевроазијску геополитику Русије према Европи могуће представити кроз модел „двоструког обухвата” – чувене војне тактике коју је Ханибал Барка (*Hannibal Barca*) применио у бици са Римљанима код Кане (видети Вигњевић 2022а). Геополитички контекст историјских паралела и војне терминологије је заступљен и код Ахмета Давутоглуа (*Ahmet Davutoğlu*), некадашњег премијера и министра спољних послова Турске, који је у свом делу „Стратегијска дубина: Међународни положај Турске” (*Strategic Depth: Turkey's International Position*) ударио темељ актуелној спољној политици ове земље. Према класичном војном схватању, стратешка дубина „представља удаљеност освајачке војске од тежишних тачака земље, као што је центар њене индустрије. Што је та раздаљина већа, то држава има бољу шансу да се одбрани” (Mašal 2022). На другој страни „под стратегијском

¹ САД, на челу евроатлантске геополитике која представља принцип поморске моћи, суштински настоје да спрече излазак Русије на „топла мора” јер би Русија тиме, уз постојећу копнену, стекла и поморску моћ. САД су увелико активне и у Индо-Пацифику у покушајима да ограниче регионални утицај НР Кине који је стратешки повезан са „Новим путем свиле” – концептом кинеске глобалне политике који у себи спаја принципе копнене и поморске моћи.

дубином Давутоглу је подразумевао спрегу фактора географске и историјске дубине, која одликује међународни положај Турске и омогућава јој продуктивно деловање у координатама актуелних и будућих кретања, односа и политичких конфигурација на регионалној и широј међународној сцени. И географска и историјска дубина, према Давутогловој концепцији, не проистичу искључиво из њене садашње географске позиције и места на геополитичкој мапи света, већ проистиче, као из неког метафизичког врела, из просторних и историјских димензија Отоманског царства” (Танасковић 2022).

Везе спољне и безбедносне политике са другим мање-више сродним областима омогућава аналитици да неко питање сагледа из више углова. Перспективу може понудити и теорија игара која представља посебну грану економске науке. Ова теорија се први пут помиње 1944. године у заједничкој књизи мађарско-америчког математичара Џона Фона Нојмана (*Neumann János Lajos*) и немачко-америчког економисте Оскара Моргенштерна (*Oskar Morgenstern*) под називом „Теорија игара и економског понашања” (*Theory of Games and Economic Behavior*). Теорија је представљена као математичка основа економије јер се на економске проблеме, како аутори закључују, може гледати као на игре и да се према томе на њих могу применити правила теорије игара (Карог 2017, 257). Модел игре је примењив и у области спољне и безбедносне политике у којој до изражаја долазе геополитички и геостратешки ривалитети држава – њихови тактички потези, које повлаче у датом тренутку или, предиктивно, које би могле да повуку у некој догледној перспективи.

Начелно, игра подразумева стратешку интеракцију између два или више учесника који следе утврђена правила и доносе стратешке одлуке процењујући могуће реакције ривала. Сви учесници имају своје интересе и бирају одговарајуће стратегије чиме у игри производе различите ситуације (Карог 2017, 259). У тим ситуацијама долази до међусобног преплитања њихових интереса, при чему учесници у игри доносе одлуке и повлаче потезе како би добили што већу „исплату” (*payoff*) или „зараду” (260). Ово је и једно од главних обележја теорије игара која базично полази од премисе да су играчи мотивисани искључиво себичним интересом. Претпоставка о себичном интересу сведочи вези између теорије игара и теорије рационалног избора (*Rational Choice Theory*) на којој се темеље бројни други економски концепти и према којој „појединци користе рационалне прорачуне како би направили рационалне изборе и постигли резултате који су

усклађени са њиховим личним циљевима. Ови резултати су такође повезани са максимизирањем личног интереса појединца. Очекује се да ће употреба теорије рационалног избора довести до резултата који људима, с обзиром на њихове ограничене могућности, пружају највећу корист и задовољство” (Ganti 2023).

Ови елементи игре одговарају такмичарском карактеру међународних односа. У геополитичкој конјуктури неког региона или читавог света, аналогно игри где постоје два или више учесника, такође могу бити две или може бити заступљено више држава које се надмећу за регионални или макрорегионални утицај. Професор и некадашњи амбасадор Дарко Танасковић пише да „према мишљењу већег броја угледних проучавалаца међународних односа, пошто се показало да у сфери политике нема и по свему судећи не може бити коначне (монополарне) глобализације, у свету данас тече процес макрорегионализације, као могућег модела функционисања мултиполарног света, при чему САД, једина суперсила која се није одрекла претензија на планетарну контролу, настоји да макрорегиони у настајању на најкрупнијем плану међународних односа своје самостално пулсирање ускладе са глобалним пројекцијама америчког националног интереса” (Танасковић 2022). Држава, као учесник у условно речено „игри надметања”, има дефинисане интересе са којима је њена спољна политика оперативно и идеолошки усклађена. Британски државник из XIX века лорд Палмерстон (*Lord Palmerston*) је дефинишући интересе у спољној политици рекао: „Када ме људи питају (...) шта је то политика, једини је одговор да мислимо да то значи да чинимо оно што изгледа да је најбоље у свакој прилици која се појави, чинећи тако да су интереси наше земље водеће начело” (Kisindžer 2015). Свака држава треба да има стратегију која ће бити израз објективне процене регионалних и макрорегионалних прилика и, наравно, усклађености спољнополитичких циљева са расположивим ресурсима те државе. У савременим оквирима су парадигматичне тзв. „велике стратегије” (*Grand Strategies*) које према Вилијему Мартелу (*William Martell*) представљају „кохерентан исказ највиших државних политичких циљева на глобалном нивоу у дугорочном периоду. Њихова функција је утврђивање приоритета између различитих избора на нивоу унутрашње и спољне политике и координација, равнотежа и интеграција дипломатских, економских, технолошких и војних моћи за постизање циљева” (Martel 2015).

У теорији игара постоје игре у којима је стратешка димензија битно наглашена, то су тзв. „игре стратегије”. Ова врста игара је по својој природи неизвесна јер укључује два или више учесника који делимично контролишу крајњи исход игре и не могу да предвиде могуће изборе ривала. „Игре стратегије” се према броју учесника деле на: „игре са два играча” које су најчешће предмет анализе у теорији игара и „игре са више играча”. Прве, са два учесника, спадају у „кооперативне игре” које заједно са „некооперативним играма” чине најпознатију поделу у теорији игара (Карог 2017, 265). „Кооперативне игре” су игре „у којој појединци могу да унапреде своју корисност само ако сарађују, тј. ако изаберу исходе који унапређују општу корист” док у „некооперативним играма” учесници „желе да максимизирају искључиво сопствену корисност и не обраћајући пажњу на благостање заједнице. Да би играчи дошли до таквог исхода, неопходно је усагласити (координисати) потезе, те отуда такве игре спадају у ‘игре координације’” (Pavlović 2015, 13).

Питање стратешког ривалитета је од изузетне важности, посебно у билатералним односима између земаља које имају јак макрорегионални утицај. Оно спада у веома важна питања светске безбедности која зависи и од тога да ли ће неке макрорегионалне државе успети да у мору сложених безбедносних изазова међусобно ускладе амбициозне стратешке концепције. Анализе ривалитета САД и НР Кине често постављају питање да ли би две силе могле у неком тренутку да упадну у тзв. Тукидидову замку (*Thucydides Trap*), у којој су се нашле Атина и Спарта када је између њих избио рат јер је нарастајућа моћ Атине створила осећај угрожености код Спарте.

Стратегија је веома важна у игри јер то је за сваког актера план по коме ће он деловати, предвидети могуће потезе противника и поставити се у односу на сваку могућу ситуацију. Уколико игра представља интеракцију између два или више учесника, чији су интереси мање-више конфликтни, онда исход такве игре директно зависи од међусобних стратегија играча. Стратегије у том контексту могу бити „чисте” – ако играч са сигурношћу изабере једну стратегију коју ће од почетка до краја игре примењивати у свим ситуацијама – и „мешовите” које су у основи комбинација „чистих стратегија” одабраних методом случајног избора. За стратегију која је у игри најбоља за неког играча каже се да је „доминантна стратегија” док је „доминирана стратегија” она која је за играча лоша. „Циљ теорије

игара јесте да се одреде оптималне стратегије за сваког учесника у игри, односно, да се детаљно преиспита конфликтна ситуација и одреди „разумно” понашање играча у току конфликта” (Карог 2017, 261).

Држава заузима и следи одређени спољнополитички курс у зависности од прилика на међународном и на унутрашњем политичком плану. Анализирају се односи снага у региону и свету, уочавају безбедносни изазови, утврђују државни стратешки интереси и мобилишу ресурси за оптимално спољнополитичко позиционирање. Са сменом државног руководства може али и не мора доћи до промене званичне спољне политике за чије се идеолошке и оперативне сегменте онда може рећи да су доминантна спољнополитичка стратегија. Државе у тежњи за интересима углавном диверзификују спољну политику, односно користе различите ресурсе које комбинују у манифестацији „паметне моћи” (спој „меке” и „тврде” моћи). Супротстављеност стратешких интереса између две или више држава је неминовност која, као и у игри, ствара конфликте, с том разликом што међудржавни конфликти, како се ближе својој критичној тачки или је нажалост на крају достигну, више нису „игра”.

„Игра уверавања” (*Assurance Game*) је најпознатији пример кооперативних игара у ком је питање сарадње актера од круцијалне важности. Наиме, постоји неколико верзија ове игре од којих се најчешће помиње она која се везује за Жан Жак Русоа (*Jean-Jacques Rousseau*), то је тзв. Лов на јелена. Пишући о првобитним људским заједницама и утицају општег добра на односе међу члановима заједнице, чувени француски филозоф наводи како је човека „искуство научило да је љубав према благостању једини покретач човека, и зато је могао да разабере ретке прилике у којима је због опште користи могао да рачуна на помоћ сабраће”, па би се он, како Русо после истиче, „прикључивао њиховом чопору, или је то била само нека врста слободног удруживања која је трајала само колико и потреба која га је изазвала” (Ruso 1993). „Ако је требало ухватити јелена, сваком је било јасно да мора савесно да чува своје место; али ако се неком од њих појавио зец на домаку, разуме се да се дао у трк за њим без икаквог обзира и да, ухвативши га, није помишљао да су му другови његовом кривицом изгубили плен” (1993). У поменутој верзији „игре уверавања” идеја је да актери једино заједно могу да улове јелена, док зеца са друге стране могу да улове и самостално. Предуслов заједничког лова је у убеђењу

актера да ће јелена заиста ловити заједничким снагама, јер им се у супротном више исплати да свако засебно лови зеца (Pavlović 2015, 67).

Информације, које су од пресудног значаја за „игру уверавања”, представљају критеријум за још једну важну класификацију у теорији игара, односно за поделу на „игре с потпуним (комплетним) информацијама” и „игре са непотпуним (некомплетним) информацијама”. „Игра са потпуним информацијама” подразумева да играч потпуно зна све могуће стратегије ривала док у „играма са непотпуним информацијама” играч једино познаје приоритете својих ривала и правила по којима они играју. За информисаност учесника је веома важна историја повучених потеза на основу које се игре даље деле на оне са „савршеним информацијама” и оне са „несавршеним информацијама.” Појам „савршене информације” значи да је играч у потпуности информисан о свим догађајима и ситуацијама који су се десили од самог почетка игре. „Несавршене информације” поседује онај играч који не зна какве су потезе повлачили или какве су одлуке у претходним фазама игре доносили његови ривали, или играч који је једноставно заборавио своје претходне потезе (Карор 2017, 267).

Беспотребно је детаљније указивати колико су за аналитику спољне и безбедносне политике неопходни благовремени и прецизни подаци или колико је за аналитику неопходно познавање историје. Важно је добро познавати све оно што је претходило неким данашњим светским политичким токовима. Немогуће је разумети нпр. спорове држава око територије без „консултовања са историјом.” Немогуће је пронаћи било какво одрживо решење, одредити степен безбедносног ризика или проценити даљи развој ситуације без одговарајуће генеалогije територијалног спора или другог отвореног питања у билатералним односима. Неопходни су параметри, како историјски тако и данашњи, на основу којих би се проценило и да ли нпр. стратешко ривалство између две земље можда „клизи” ка оружаном сукобу или у том ривалитету ипак постоји простор за комуникацију и сарадњу.

У „игри уверавања” постоји интерес играча за сарадњом али и питање да ли ће се иста на крају међу њима успоставити. То је разлог због чега је важно да међу учесницима у игри постоји комуникација. „У игри уверавања играчи могу да остваре колективно најбољи резултат, али за то треба да имају могућност комуникације на основу које могу да координишу своје делање” (Pavlović 2015, 60). Комуникација обезбеђује корисне информације које у форми

„фокалних тачака” (*Focal Points*) чине кључни елемент „игре уверавања”. Фокална тачка је у суштини информација која уверава играча да ће његов ривал поступити према његовим очекивањима, што ће му даље помоћи да донесе одговарајућу одлуку (63). Дакле да би једна страна, која жели да сарађује, уопште могла да успостави сарадњу са другом, мора имати фокалну тачку или информацију о томе да је и друга страна такође вољна да са њом ступи у односе сарадње.

ГЕОСТРАТЕШКИ РИВАЛИТЕТ ГРЧКЕ И ТУРСКЕ

Геостратешки ривалитет Грчке и Турске се највише одвија у регионалним оквирима Егејског мора и Источног Медитерана. У тим координатама се крећу стратешки интереси две земље чија колизија доводи до безбедносно ризичних ситуација. Егејско море се налази између Балканског полуострва и Анадолије, између региона Македоније на северу и острва Крит на југу. Заузима велики део дијагонале која иде од Средоземног до Црног мора преко Дарданела, Мраморног мора и Босфора. У оквиру Егејског мора налази се преко 1.400 острва која већински припадају Грчкој, док неколицина потпада под суверенитет Турске. Акваторија Егејског мора је због својих физичко-географских својстава кроз историју имала истакнут геостратешки значај, јер је као важан пловни правац погодвала развоју трговине, односно развоју великих цивилизација (Стара Грчка, Стари Рим, Византија), али и ратним и империјалним циљевима некадашњих сила – Отоманског царства, нацистичке Немачке и фашистичке Италије (Pantazis 2022, 25).

Источни Медитеран је, са друге стране, део Средоземног мора који окружују Грчка, Турска, Кипар, Сирија, Либан, Израел, Египат и Либија. У Источном Медитерану постоје две тзв. „тачке загушења” (*Choke Points*): мореуз Босфор који традиционално ограничава продор руског стратешког утицаја у Средоземље и Суецки канал преко ког се одвија и контролише европска трговачка рута према Јужној и Источној Азији (Tsardanidis 2019, 74). Ту се издваја и грчко острво Крит које се налази у близини важних стратешких тачака као што су Отрантска врата, Месински теснац, Сицилијански и Суецки канал, мореузи Босфор и Дарданели (Вуковић 2017, 280). У суштини, физичко-географска својства детерминишу геостратешки значај источног дела Средоземља у ком се све више запајају конфликтна

међудржавна надметања, ефекти „Арапског пролећа”, опасности од ширења радикалног ислама, међународног тероризма и нуклеарног оружја (74). У кључне детерминанте спадају и енергетски ресурси Источног Медитерана који у последње време знатно подстичу стратешке аспирације околних држава.

Узети заједно, Егејско море и Источни Медитеран представљају полигоне на којима се понајвише сударају стратешке тежње Грчке и Турске. И једна и друга земља се из своје географске перспективе управља интересима војне безбедности и економије. И једна и друга стреме стратешком утицају који омогућава бољу одбрану, експлоатацију енергетских ресурса и задовољавање макрорегионалних апетита. Конфликтне ситуације између Грчке и Турске су честе и безбедносно ризичне због тога што „вероватноћа и тежина судара тих интереса, аутоматски и изгледи остваривања једног опасног сценарија, расту са смањењем физичке дистанце међу ривалима” (Вигњевић 2023, 117). Примера ради, архипелаг Додеканез обухвата око 160 грчких острва (80% ненасељено) при чему се 12 највећих налазе у непосредној близини обале Турске. Међу њима треба навести Родос које се налази на 18 km, затим острво Сими на 10 km, Патмос на око 40 km или острво Кос које је на само четири km удаљености од турске обале. Наравно ту су и друга грчка острва као на пример острво Лезбос које је 15 km удаљено од Турске, што је растојање знатно мање од оног између Лезбоса и Атине (Telegraf 2020).

Геостратешко надметање НАТО-а и Русије чини посебан део у анатомији грчко-турског ривалитета. Обе земље су, од времена Хладног рата до данас, стратешки веома битне за Северноатлантску алијансу и њено „јужно крило” или тзв. „јужни бок” (*Southern Flank*). НАТО се у овом делу своје глобалне геостратешке формације последњих година суочава са озбиљним безбедносним изазовима који извиру у Украјини, на Блиском истоку, на северу Африке, у региону Сахела и на Средоземном мору. Изазови у виду мигрантске кризе, економских и других последица руско-украјинског сукоба по енергетску политику земаља Европске уније, појачани стратешки ангажман Русије на Блиском истоку, на Северу Африке и у Сахелу, разлог су неретким гласовима о потреби НАТО-а за усвајањем „Стратегије јужног бока” (*Southern Flank Strategy*) (Davidson 2024). Међу ове изазове неизоставно спадају и политичко-безбедносне тензије између Грчке и Турске у Егејском мору и Источном Медитерану.

Перципирајући националну безбедност из угла физичко-географске позиције, за Грчку је, поред заштите копненог дела, веома важна контрола Егејског мора. Евентуална инвазија на Грчку била би знатно олакшана без ове маритимне контроле која омогућава стабилно снабдевање копна. Британски новинар, аналитичар и политички извештач Тим Маршал (*Tim Marshall*) у својој књизи „Моћ географије: десет мапа које откривају будућност нашег света” (*The Power of Geography: Ten Maps that Reveal the Future of Our World*) наводи да му је грчки геополитичар и писац Јоанис Микалетос (*Ιωάννης Μιχαλέτος*) описао острва у Егејском мору као „непотопиве носаче авиона, на којима Грчка држи авионе, ракете и мобилне трупе, и који јој омогућавају да пројектује своје снаге у анадолијско залеђе или до обале земаља у источном Средоземљу. Без њих би се Грчка претворила у бреговито Балканско полуострво, са прилично незаштићеном источном страном, отвореном за копнене нападе или блокаду с мора” (Maršal 2022). Контрола Егејског мора је важна за Грчку и из демографских разлога. Наиме, на егејским острвима живи стотине хиљада људи чему у прилог иде да је на Криту више од 600.000 а на Родосу и на Крфу око 100.000 становника. О демографском елементу говори и то да на двадесет једном острву живи између 5.000 и 50.000, док на тридесет два живи од 750 до 5.000 становника (Maršal 2022).

Географија је полазиште и грчке спољне и безбедносне политике према Источном Медитерану. „Грчка заузима геостратешки положај у подножју Балканског полуострва – где је процес европских интеграција још у току – на поморској раскрсници источног Медитерана, који је најстарији мост комерцијалне и интелектуалне комуникације са Блиским истоком. Штавише, налази се на главним рутама за енергетско снабдевање Европе из правца Кавказа и Црног мора. Грчке везе са овим регионима су знатно изнад географије: грчко присуство у овим областима има дубоке историјске и културне корене и још увек је свуда видљиво у политичком и економском смислу” (Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic [MFAHR] 2024). У контексту Источног Медитерана, каузалитет економије и географије ипак има превагу у односу на историју. Са једне стране треба имати у виду стратешки важну позицију грчког острва Крит, а са друге откривена налазишта енергената у близини обала Израела, Кипра, Египта и Грчке. Крит је, обзиром на своју позицију, окружен битним поморским рутама и уједно је место на ком се налазе значајне

ваздухопловне снаге САД. Откриће енергетских ресурса представља генератор регионалног позиционирања Грчке која себе види као важно чвориште за допремање гаса из Источног Медитерана на европско тржиште. Некадашњи шеф грчке дипломатије Никос Коцијас (Νικόλαος Κοτζιάς) је рекао „да преко Грчке можемо створити алтернативне правце за транспорт гаса, али не само за гас који долази из Ирана и Русије, већ и за онај из правца Азербејдана, Туркменистана, Сирије и Ирака, као и за гас који ће у будућности долазити од Израела, Кипра и Египта” (Tsardanidis 2019, 75).

Турска гледа на Егејско море и Источни Медитеран из угла спољнополитичког концепта неоосманизма и војно-доктринарног концепта „Плава отаџбина” (*Mavi Vatan*). Анализа ових концепата показује да се њихови кључни елементи базирају како на географији тако и на историји, односно на историјском ревизионизму. Неоосманизам, идеолошка бит званичног спољнополитичког курса Турске, темељи се на „Стратегијској дубини” Ахмета Давутоглуа. Подразумева макрорегионално ширење и јачање (или можда рећи повратак) турског стратешког утицаја у некадашњим провинцијама Отоманског царства. Указујући на његове „доктринарне координате”, професор Танасковић истиче да је неоосманизам „дубинска и трајна вредносна и идеолошка константа спољне политике и укупног државно-националног наступања Турске у међународним односима” (Танасковић 2022). Израз је макрорегионалних тежњи Турске у актуелном надметању за интересне сфере у мултиполаризујућем светском поретку. У том смислу „регионални приоритети неоосманистичке спољне политике Турске јесу Балкан, Блиски исток и Кавказ, с геополитичком екстензијом према Средњој Азији, односно етнички и језички туркијским државама насталим после распада СССР” (Танасковић 2022).

Регионалне координате неоосманизма у вези су и са таласократском идејом „Плаве отаџбине”. Усклађена са стратешким интересима Турске у једном од најважнијих делова Евроазије, „Плава отаџбина” је неретко виђена и као израз покушаја историјске ревизије. Реч је о идеји бившег контраадмирала Џема Гурдениза (*Cem Gürdeniz*) о контроли коју Турска треба да успостави над морима на које излази (Егејско море, Црно море и источни део Средоземног мора) а која је „постала дефиниција политике коју Анкара води у Егејском мору и источном Средоземљу, пре свега у односу према Грчкој” (Mašal 2022). Када је реч о покушајима

ревизије историје, мисли се на негативан став према Лозанском миру (*The Treaty of Lausanne*) из 1923. године којим су Отоманском царству одузете поједине територије. У септембру 2016. године, турски председник Реџеп Тајип Ердоган (*Recep Tayyip Erdoğan*) имао је симптоматичну изјаву да се Споразум из Лозане не може сматрати победом јер је његова земља тада изгубила неколико грчких острва која су била део Отоманског царства (Radio Slobodna Evgora 2016). Ту је и фотографија из септембра 2019. године на којој Ердоган, током посете Истанбулском универзитету народне одбране (*Milli Savunma Üniversitesi*), стоји испред мапе „Плава отаџбина” на којој се турске поморске границе простиру преко грчких острва у источном и југоисточном делу Егејског мора (Chrysopoulos 2019).

Енергетска политика ове земље је још једна важна смерница у даљем разумевању њених геостратешких концепција. „Један од главних циљева енергетске стратегије Турске је диверзификација путева и ресурса како би се ојачала сигурност снабдевања енергијом. Турска такође има за циљ да допринесе регионалној и глобалној енергетској безбедности и да постане регионални трговински центар на пољу енергетике” (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey [MFART] 2024). Циљеви су дефинисани на основу турских растућих потреба за енергентима (најбрже растуће потребе међу земљама Организације за економску сарадњу и развој – *Organisation for Economic Co-operation and Development* у последњих двадесет година), зависности од увоза (Турска увози 74% енергената) и наравно на основу географског положаја због ког је Турска једно од највећих регионалних тржишта енергената (налази се у региону где има око 60% доказаних светских резерви нафте и природног гаса) (MFART n.d.).

Активности које Грчка и Турска последњих година предузимају у Егејском мору и у Источном Медитерану треба сагледати користећи неке од најважнијих параметара теорије игара, а потом и главне елементе „игре уверавања” у циљу коначне процене могућности сукоба односно сарадње. Грчко-турско надметање може се представити као стратешка интеракција два играча који вуку одређене потезе у односу на своје међусобно супротстављене интересе, очекујући што већу „исплату”. Играчи тако стварају различите ситуације које се, у форми политичко-безбедносних тензија, највише везују за поморске границе, експлоатацију енергената и милитаризацију острва у Егејском мору.

Из угла Атине, проширење грчких територијалних вода био би „исплатив” потез који би значајно ограничио турске геостратешке аспирације. Анкара се најоштрије противи томе и изражава спремност за војну интервенцију² уколико Атина покуша да јужно и источно од Крита прошири територијалне воде Грчке са 6 на 12 наутичких миља (22 km). Грчка би тиме великом делу турске обале ограничила приступ мору али и нарушила постојећи споразум Турске са Либијом из 2019. године (Euronews 2023). Потписивање овог споразума могло би се из угла Анкаре посматрати као „исплатив” потез. Ниме је ексклузивна економска зона проширена од југозападне обале Турске преко Средоземног мора до северног врха Либије због чега је дошло и до пресецања ексклузивне економске зоне Грчке, као и линије гасовода који би ишао од Израела, преко кипарских вода, до Крита, а одатле до копненог дела Грчке све до европске гасне мреже (Maršal 2022). Турски амбасадор у Атини Бурак Озугергин (*Burak Özügergin*) је у контексту споразума са Либијом и потенцијалног енергетског пројекта Грчке, Израела и Кипра, упитао: „Да ли је неко стварно мислио да ћемо да седимо скрштених руку и прихватимо да останемо закључани на Анадолијском полуострву?” (Euronews 2023).

Слика 1. Ексклузивна економска зона између Турске и Либије

Извор: Valori 2019.

² Турска је још 1995. године усвојила парламентарну декларацију да ће свако проширење територијалних вода у Егејском мору сматрати узроком рата (Euronews 2023).

Грчка, Кипар и Израел потписали су почетком 2020. године трилатерални споразум о изградњи подводног „Источно-медитеранског гасовода” (*EastMed Pipeline*) укупне дужине 1.900 km. Овај гасовод протезао би се од Израела преко Кипра и Крита до копненог дела Грчке преко ког би северозападним правцем стигао до Италије (Al Jazeera 2020). Са друге стране, Анкара је 2020. године, по основу Споразума са Либијом, хтела да започне експлоатацију гаса око грчких острва, између осталих и око Крита и Родоса. Био је то разлог за забринутост у Атини која је изразила спремност да „реагује” уколико дође до експлоатације. Годину пре, турски бродови за бушење природног гаса су се у пратњи ратне морнарице појавили код северне обале Кипра што је Анкара, реагујући на оптужбе Грчке, Кипра и Египта да је прекршила међународно право, правдала тиме да су бродови били у сувереним водама Републике Северни Кипар и у „унутар турског континенталног прага” (Maršal 2022).

Слика 2. Источно-медитерански гасовод (*EastMed Pipeline*)

Извор: Bureau 2022.

Модел игре у предметном ривалитету има изразит стратешки елемент у односу на који треба сагледати „доминанте” и „доминиране стратегије” играча. Али томе треба приступити без уског ограничења само на њихове интересе јер, у међународним односима, оно што једна држава сматра да је у њеном (најбољем) интересу не значи да је у интересу регионалне или светске безбедности. Грчка и Турска усклађују потезе према својим политичким, економским, безбедносним и геостратешким интересима и ти потези су, чисто

из угла Атине и Анкаре, њихове „доминантне стратегије”. Међутим, повлачећи те потезе долазе у конфликтне ситуације које, нарочито у жару предизборне реторике, прете да ескалирају и да екстензивно уздрмају безбедност Медитерана. Војне претње јављају се као реакције на покушаје поморских разграничења, експлоатације природних ресурса али и у виду директне регионалне милитаризације.

Турска је извела поморске вежбе под називом „Плава отаџбина” почетком марта 2019. године. Биле су то највеће поморске вежбе у историји ове земље у којима је на стотине фрегата, разарача и подморница изводило маневре у Егејском и Црном мору и у источном делу Средоземља (Blic 2019). Војно је запретила Грчком крајем 2022. године уколико ова, супротно потписаним међународним споразумима³, настави са милитаризацијом острва у Егејском мору. Анкара сматра да распоређивање оружја или војске на грчким острвима у близини турске обале представља кршење њиховог демилитаризованог статуса који је међународноправно утврђен. Атина се, на другој страни, правда потребом да заштити острва од евентуалног напада Турске која је значајну војну силу распоредила на својој западној обали (Euronews Serbia 2023). Уз све то, често долази и до нарушавања грчког ваздушног простора од стране Турске које је у 2022. години, према евиденцијама Атине, забележено више од 7.000 пута (Al Jazeera 2022).

Сада, из разлога безбедносне осетљивости геостратешког надметања, треба поставити питање комуникације између играча или, тачније речено, динамике и нивоа политичког дијалога. Дијалог се у последњих неколико година одвија кроз интензивније сусрете на високом и највишем нивоу, било да је реч о директној размени званичних посета или о сусретима на маргинама значајних догађаја. Председник Турске Реџеп Тајип Ердоган посетио је Грчку у децембру 2017. године што је била и прва посета неког турског председника Грчкој након 65 година. Бивши грчки премијер Алексис Ципрас (*Αλέξης Τσίπρας*) је имао сусрет са шефом турске државе приликом боравка у Анкари и у Истанбулу почетком фебруара 2019. године. У јуну 2021. године, на маргинама Самита НАТО-а у Бриселу дошло је до сусрета шефа турске државе Ердогана и премијера Грчке Киријакоса Мицотакиса (*Κυριάκος Μητσοτάκης*). У јеку тензија око

³ Право Грчке на острва у источном делу Егејског мора, као и њихов демилитаризовани статус, регулисани су Лозанским миром 1923. и Париским уговором (*Traité de Paris*) 1947. године.

питања експлоатације енергената, двојица званичника су се срели у Истанбулу у марту 2021. године када су заједнички исказали вољу за смиривање ситуације. Приликом сусрета на маргинама Самита НАТО у Вилнусу у јулу 2023. године, Мицотакис и Ердоган су „потврдили обострану вољу за одржавање отворених канала комуникације” (MFHR n.d.).

Неке од истакнутих форми билатералне комуникације представљају Позитивна агенда (*Positive Agenda*) и Савет за сарадњу на високом нивоу (*The High Level Cooperation Council - HLCC*). Позитивна агенда између Грчке и Турске установљена је 2021. године као шири оквир сарадње на различитим основама, пре свега на основама економије, трговине и бизниса. Забележено је неколико састанака који су на вишем нивоу одржани у Кавали (мај 2021. године), у Анталији (јун 2021. године), у Атини (фебруар 2022, октобар 2023. године) и у Анкари (март 2023. године). Идеја Савета за сарадњу на високом нивоу лежи у промовисању и структурирању сарадње у различитим областима. Основан је у Атини у мају 2010. године када је и одржана прва седница којом су председавали тадашњи премијер Грчке Јоргос Папандреу (*Γεώργιος Ανδρέας Παπανδρέου*) и премијер Турске Реџеп Тајип Ердоган. Седнице Савета одржане су неколико пута у Атини (мај 2010, децембар 2014 и 2023. године), у Истанбулу (март 2013. године) и у Измиру (март 2016. године). Седница која је одржана 7. децембра 2023. године, приликом посете турског председника грчкој престоници (први пут након шест година), резултирала је Атинском декларацијом о пријатељским односима и добросусудству (*Athens Declaration on Friendly Relationships and Neighborliness*) коју су заједнички потписали Ердоган и Мицотакис (MFHR n.d.). Декларација је значајна због своје идеје и садржаја али и чињенице да је њено потписивање уследило након више од три деценије, јер је отац Киријакоса Мицотакиса, још 1992. године, покушавао да убеди тадашњег председника Турске Сулејмана Демирела (*Sami Süleyman Gündoğdu Demirel*) да склопе пакт о пријатељству (Bali 2023).

Декларацијом је регулисана заједничка сарадња уз обавезу Атине и Анкаре да се убудуће уздрже од било каквих изјава или акција које би ишле на штету регионалног мира и стабилности. Врховни савет за сарадњу на високом нивоу потписао је укупно 15 споразума и заједничких изјава који се тичу трговине, инвестиција, извоза, културе, спорта, туризма, царине и науке. Мицотакис је

потврдио да ће турски држављани који желе да посете острва у источном делу Егејског мора добијати визе на годину дана, као и да ће се грчка страна залагати у Европској унији да држављани Турске лакше добију радне визе. Обострано је исказана воља да се унапреди економска сарадња две земље, да се обим трговинске сарадње у наредних пет година, са 5,5 милијарди, повећа на 10 милијарди долара. Мицотакис и Ердоган постигли су сагласност и по питању избеглица где је прецизирано да се, у циљу ограничавања илегалних миграција из Турске у Грчку, размене официри за везу који ће на Лезбосу и у Измиру координисати договорене мере.⁴ Иако ова декларација није међународноправно обавезујућа, нити је питање поморских граница било предмет разговора грчког премијера и шефа турске државе, то је не чини мање позитивним импулсом у билатералним односима две земље (Bali 2023). Све то не чини Атинску декларацију о пријатељским односима и добросуседству ни мање вредном фокалном тачком у грчко-турској „игри уверавања”.

Али фокална тачка за Атину може бити и спољнополитичко начело Турске – „нула проблема у односу са суседима” (*zero problem policy with neighbors*) док (не)одрживост пројекта Источно-медитеранског гасовода може да буде фокална тачка за Анкару. Стабилизација „јужног крила” НАТО може се узети за фокалну тачку из угла оба играча јер су и један и други геостратешки битни за Северноатлантску алијансу.

Ахмет Давутоглу афирмисао је идеју о „нула проблема у односу са суседима” сагледавајући интересе спољне политике Турске у односу на изазове на почетку 21. века. Један од главних интереса било је успостављање добросуседских односа у региону као принцип који је Давутоглу заступао академски али и практично на нивоу државне спољне политике. У чланку под називом „Нула проблема у новој ери” (*Zero Problems in a New Era*) из 2013. године, Давутоглу, тада турски министар спољних послова, пише да је у време док је био

⁴ Грчка је због свог географског положаја често била „на удару” миграција које стреме према Европи из правца Блиског истока и северног дела Африке. Економске и безбедносне последице овог проблема имале су негативне рефлексије на однос Грчке са Европском унијом али неизбежно и на однос са турским суседом. „Грци верују да Турска отвара границу и пушта мигранте и избеглице када и где Анкари одговара како би дестабилизovala Грчку. Анкара то пориче, али било је забележених случајева да локалне власти суштински изводе мигранте из насељених места и прате их до границе, што је доводило до насилних обрачуна када покушају да је пређу” (Maršal 2022).

спољнополитички саветник премијера Турске Реџепа Тајипа Ердогана предложио да спољна политика буде заснована „на шест основних принципа: равнотежи између безбедности и слободе, нула проблема са суседима, вишедимензионалној спољној политици, проактивној регионалној политици, новом дипломатском стилу и ритмичкој дипломатији” (Davutoglu 2013). Спољна политика ове земље данас, званично тежећи начелу Мустафе Кемала Ататурка (*Mustafa Kemal Atatürk*) „Мир код куће, мир у свету” (*Peace at home, Peace in the World*), прокламује циљеве „јачања регионалног мира и безбедности, промовисања економског развоја и просперитета у региону и утицаја на трансформацију глобалног система” (MFART n.d.). Али „ситуација на терену” показује да је турска регионална политика последњих година знатно одступила од прокламованог начела „нула проблема са суседима”. Како професор Танасковић оцењује „у готово свим сукобима Анкара је одиграла на погрешну страну. Ердоган је подржао Морсија (طاہر عبدالمنعم مرسي) у Египту, а Морси је 2013. пао. Окомио се на Асада (بشار الأسد) у Сирији, а Асад је и даље у седлу. Израел се додатно приближио Грчкој и Кипру” (Танасковић 2022). Такође „угрожава суверенитет Грчке у Егејском мору и у Источном Средоземљу (проглашавајући ’границу’ ексклузивне економске зоне са Либијом), и тиме се испречава плановима извоза гаса из Израела, Египта и Кипра на европска тржишта” (Танасковић 2022). Грчка, са друге стране, има добре односе за земљама у региону са којима је 2019. године основала „Источно-медитерански гасни форум” (*East Mediterranean Gas Forum*). У том формату се, поред Грчке, налазе Египат, Палестинска територија, Јордан, Израел, Кипар и Италија. Акцент форума је на енергетској али и на безбедносној политици која је довела и до заједничких вежби окупљених земаља у оквирима њихове поморске сарадње (Maršal 2022). Уколико Турска жели да ојача своју регионалну али и глобалну позицију, што несумњиво може ревитализовати и Ердоганову пољуљану политичку моћ на унутрашњем плану, неопходна је практична реафирмација начела „нула проблема са суседима”.

Питање (не)одрживости енергетског пројекта изградње Источно-медитеранског гасовода у директној је вези са интересом Грчке да ојача своју регионалну стратешку позицију. Али пројекат у протеклих пар година наилази на све мање интересовање оних који би потенцијално могли да поднесу терет његовог финансирања, посебно САД које виде техничке препреке изградњи Источно-медитеранског

гасовода. Заменица америчког државног секретара Викторија Нуланд (*Victoria Nuland*) је, након разговора са кипарским председником Никосом Анастасијадесом (*Νίκος Αναστασιάδης*) у априлу 2022. године, изјавила „да предложени пројекат гасовода EastMed неће моћи одмах да испоручи гас, који је Европи сада потребан како би се брзо осамосталила од руских енергената, јер би се одвијао у веома дубоким водама па би изградња трајала више од деценије” (Beta-AP 2022). Међутим, став Вашингтона може бити заснован и на интересу смиривања регионалних тензија које изазива овај енергетски пројекат који би такође могао да се испречи америчком геоекономском интересу продаје течног природног гаса.

Интерес за смиривање регионалних тензија може се транспоновати и у потребу за стабилизацијом и јачањем „јужног крила” НАТО. Оба играча, државе чланице Северноатлантске алијансе од 1952. године, имају веома значајну улогу на „јужном крилу” за спречавање руског стратешког утицаја да преко Црног и Егејског мора продре у Средоземно. Не сме се дозволити да Русија, која већ има црноморску луку Севастопољ на Криму а самим тим везу са Босфором одакле би преко Мраморног и Егејског мора на крају стигла у Средоземно море, има базу и на југу из које би вршила утицај на Балканско полуострво. Зато је идеја евроатлантске геостратегије да Русију држе што даље од Грчке, због чега САД, према одбрамбеном договору са том земљом, имају слободан приступ луци Александрополис која се налази у близини улаза у Мраморно море (Mađsal 2022). Улога Турске на „јужном крилу”, која се још од времена Хладног рата састоји од задржавања Русије у Црном мору и на чијој се територији налазе ваздушна база САД Инцирлик (*İncirlik Hava Üssü*), копнена база НАТО Измир (*Allied Land Command - LANDCOM*) и радарска станица Курецик (*Kürecik Radar Üssü*), могла би добити на значају уколико руско-украјински сукоб у будућности утврди геополитичку констелацију са ојачаним стратешким утицајем Русије у црноморској акваторији. НАТО или САД из свих ових разлога неће дозволити да тензије између две геостратешки битне државе чланице прерасту у оружани сукоб, већ се очекује да активно подстичу њихове односе сарадње у циљу перспективног решавања једног од веома сложених изазова на „јужном крилу”.

ЗАКЉУЧАК

У „игри уверавања” Грчке и Турске постоје фокалне тачке као индикације интереса за сарадњу између играча. Шансе за избијање директног оружаног сукоба умањује постојећи политички дијалог две земље и изазови политичко-безбедносне констелације у региону. Такмичење, стратешке интеракције и конфликти су заједнички елементи модела игре и међудржавних односа. Државе могу бити представљене као играчи који се у неком региону или макрорегиону надмећу за своје интересе (нпр. политички, економски и војни утицај) или за оно што се, према теорији игара, назива добит или исплата. Играчима је неопходна стратегија која одговара њиховим интересима, понашању ривала и ситуацијама које надметање ствара у игри. Стратегије на нивоу држава су израз темељне и објективне спољнополитичке процене расположивих ресурса, држава конкурената и прилика и изазова који владају у регионалним и макрорегионалним зонама интереса. Учесници у игри, као и државе, улазе у стратешке интеракције које услед колизије интереса производе конфликти. Теорија игара може користити процени да ли ће тензије између две или више држава прерасти у директан оружани сукоб или ће супарници, у интересу регионалне и светске безбедности, на крају бити кооперативни.

„Игра уверавања” конкретно помаже тој врсти процена јер је у њеном моделу сарадња међу учесницима фундаментална. Ова игра припада тзв. „кооперативним играма” у којима учесници остварују највећу „добит” или „исплату” само ако сарађују. Међутим, да би до сарадње уопште дошло, сваки актер мора да зна да ли је онај други вољан да сарађује. Зато је у овој игри пресудна комуникација кроз коју учесници долазе до потребних информација и координишу своје деловање. Информације на основу којих један актер процењује да ће и његов ривал бити кооперативан називају се фокалне тачке. У контексту односа две државе фокалне тачке могу произаћи из политичког дијалога који се одвија у различитим формама и на различитим нивоима представљања. Али фокалне тачке нису условљене само формама, нивоима и интензитетом дијалога, већ и објективним геополитичким околностима које некада захтевају да државе ревидирају усвојене стратегије спољне и безбедносне политике.

Истраживање је показало да је сарадња Грчке и Турске, у односу на сав геостратешки ривалитет, могућа. Могуће је успоставити односе сарадње између две земље чији међусобни анимозитети често прете да ескалирају и да озбиљно угрозе регионалну безбедност. Дијалог Атине и Анкаре може се, у односу на своје форме, ниво и динамику последњих година, оценити као интензиван. Одржава се кроз директну размену посета највиших званичника, њихове сусрете на маргинама догађаја, као и кроз механизме Савета за сарадњу на високом нивоу и Позитивне агенде. Све ово су канали комуникације или начини за смиривање тензија које ствара колизија интереса Турске и Грчке за што повољнијим геостратешким позиционирањем у Егејском мору и у Источном Медитерану.

Фокалне тачке у грчко-турској „игри уверавања” деле се на оне које директно произилазе из политичког дијалога Атине и Анкаре и на оне које утврђује изазовна политичко-безбедносна констелација у региону. „Атинска декларација о пријатељским односима и суседству”, у којој су потписнице изразиле вољу да ће се уздржати од било каквих потеза који би могли да наруше регионални мир и стабилност, представља фокалну тачку директно везану за политички дијалог. Са друге стране, спољнополитички принцип Турске „нула проблема са суседима”, неизвесност Источно-медитеранског гасовода и геостратешка важност стабилизације „јужног крила” НАТО представљају фокалне тачке као производе политичких и безбедносних прилика у региону. Турска ће у прокламованом интересу јачања своје улоге у региону и свету, морати много више да ради на обнављању добросуседских односа. Амбицију Грчке на плану регионалне енергетске политике спутава недостатак интересовања САД за изградњу Источно-медитеранског гасовода јер Вашингтон можда у том пројекту, осим техничких ограничења, види подгревање регионалних сукоба али и сметњу за своје геоекономске интересе. Конфликти Атине и Анкаре нису ни у интересу НАТО јер дестабилизују „јужно крило” на ком Грчка и Турска имају веома важну стратешку улогу. Северноатлантска алијанса са САД на челу неће дозволити да тензије између две геостратешки важне државе прерасту у директан оружани конфликт, посебно ако сукоб Русије и Украјине доведе до значајног проширења руског стратешког утицаја у Црном мору.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Вигњевих, Марко. 2021. „Анаконда у Квадрилатералном безбедносном дијалогу.” *Дипломаиџија и безбедност* 4 (2): 7–25.
- Вигњевих, Марко. 2022. „Арктички геостратешки обруч.” *Политичка ревија* 74 (4): 115–142. DOI:10.22182/pr.7442022.5.
- Вигњевих, Марко. 2022а. „Русија и ‘двоструки обухват’ Европе: ‘балканско крило.’” У *Русија и Балкан: економско, њолиџичко и кулџурно љприсусџтво на Балкану – љозиџија, улоџа и значај Реџублике Србије*, ур. Стеван Рапаић, Драган Траиловић и Давид Ираклиевич Тереладзе, 162–182. Београд: Институт за политичке студије; Sankt Petersburg: North-West Institute of Management, The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration.
- Вуковић, Небојша. 2017. „Средоземље као геостратегијско чвориште глобалног значаја.” У *Свеџи и нове љеоџолиџичке љарадџџме*, ур. Миломир Степић, 269–291. Београд: Институт за политичке студије.
- Дашић, Марко, Стеван Недељковић и Драган Живојиновић. 2018. „Употреба историјских аналогија у процесу доношења спољнополитичких одлука на примеру односа Србије и Сједињених Америчких Држава после 2000. године.” *Срџска љолиџичка мисао* 62 (4): 119–139. DOI: 10.22182/spm.6242018.6.
- Танасковић, Дарко. 2022. *Пусџџо џџурско*. Нови Сад: Институт за политичко умрежавање; Београд: Институт за европске студије.
- Al Jazeera. 2020. „Grčka, Kipar i Izrael potpisale sporazum o izgradnji gasovoda.” *Al Jazeera*, 2. januar 2020. <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2020/1/2/grcka-kipar-i-izrael-potpisale-sporazum-o-izgradnji-gasovoda>.
- Bali, Kaki. 2023. „Grčka i Turska uplovile u ‘mirne vode’.” *Deutsche Welle Srbija*, 9. decembar 2023. <https://www.dw.com/sr/gr%20C4%20Dka-i-turska-uplovile-u-mirne-vode/a-67678148>.
- Beta-AP. 2022. SAD: „Meditranski gasovod do Evrope nije održiv.” *Danas*, 7. april 2022. <https://www.danas.rs/svet/sad-meditranski-gasovod-do-evrope-nije-odrziv/>.

- Bureau, Athens. 2022. "ENI: EastMed pipeline to be completed by 2025." *Greek City Times*. <https://greekcitytimes.com/2022/09/07/eni-eastmed-pipeline-2025/>.
- Chrysopoulos, Philip. 2019. "Erdogan is Photographed in Front of Divided Aegean Map." *Greek Reporter*. <https://greekreporter.com/2019/09/02/erdogan-is-photographed-in-front-of-divided-aegean-map/>.
- Davidson, Jason. 2024. "NATO should be ambitious with its new Southern Flank Strategy." *Atlantic Council*, 1st February 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/nato-should-be-ambitious-with-its-new-southern-flank-strategy/>.
- Davutoglu, Ahmet. 2013. "Zero Problems in a New Era". *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey*. <https://www.mfa.gov.tr/zero-problems-in-a-new-era.en.mfa>.
- Filipović, V. 2019. „Najveća vežba u istoriji. Turska uzburkala Mediteran i poslala oštru poruku na četiri adrese: Mi smo ozbiljni igrači (Video).” *Blic*, 2. mart 2019. <https://www.blic.rs/vesti/svet/turska-vojna-vezba-pomorska-vezba/clqlpel>.
- Ganti, Akhilesh. 2024. "Rational Choice Theory: What It Is in Economics, With Examples." *Investopedia*, April 2024. <https://www.investopedia.com/terms/r/rational-choice-theory.asp>.
- Kapor, Predrag. 2017. „Teorija igara: sistemski pristup i razvoj.” *Megatrend revija* 14 (1): 253–282. DOI: 10.5937/MegRev1701253K.
- Kisindžer, Henri. 2015. *Svetski poredak: razmišljanja o karakteru država i pravcu istorije*. Beograd: Klub plus.
- Maršal, Tim. 2022. *Moć geografije: deset mapa koje otkrivaju budućnost našeg sveta*. Beograd: Laguna.
- Martel, William C. 2015. *Grand strategy in theory and practice: The need for an effective American foreign policy*. New York: Cambridge University Press.
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic [MFAHR]. n.d. "Regional policy". *Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic*. <https://www.mfa.gr/en/foreign-policy/regional-policy/>.
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic [MFAHR]. n.d. "Greece bilateral relations with Turkey." *Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic*. <https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/turkey/>.

- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic [MFAHR]. n.d. "Joint Communiqué between the Government of the Hellenic Republic and the Government of the Republic of Turkey." *Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic*. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/joint-communicue-between-the-government-of-the-hellenic-republic-and-the-government-of-the-republic-of-turkey.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey [MFART] n.d. "National Foreign Policy in the 'Century of Türkiye'." *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey*. <https://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>, last accessed 11 April 2024.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey [MFART] n.d, "Türkiye's International Energy Strategy." *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey*. <https://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa>.
- Pantazis, Panagiotis. 2022. "The Torres Strait treaty: a possible solution to the Aegean conflict." *CES Working Papers* 14 (1): 24–41.
- Pavlović, Dušan. 2015. *Teorija igara: Osnovne igre i primena*. Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu i Čigoja štampa.
- Politico, Bussines Insider, Hurriyet, Kathimerini. 2023. „Usijanje na Egeju: Grčka planira da proširi teritorijalne vode, Turska poručuje da im neće dozvoliti ni jednu milju”. *Euronews Serbia*, 5. januar 2023. <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/73894/usijanje-na-egeju-grcka-planira-da-prosiri-teritorijalne-vode-turska-porucuje-da-im-neece-dozvoliti-ni-jednu-milju/vest>.
- Psaropoulos, John. 2022. „Mogu li tenzije između Grčke i Turske prerasti u konflikt.” *Al Jazeera*, 19. oktobar 2022. <https://balkans.aljazeera.net teme/2022/10/19/mogu-li-tenzije-izmedju-grcke-i-turske-prerasti-u-konflikt>.
- Radio Slobodna Evropa. 2016. „Erdogan preispituje Sporazum iz Lozane.” *Radio Slobodna Evropa*, 30. septembar 2016. <https://www.slobodnaevropa.org/a/28024631.html>.
- Ruso, Žan Žak. 1993. *O poreklu i osnovama nejednakosti među ljudima*. Beograd: Filip Višnjić.
- Tanjug. 2022. „Čavušoglu zapretio Grčkoj merama ako nastavi da naoružava ostrva u Egeju.” *Euronews Serbia*, 6. decembar

2022. <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/71116/cavusoglu-zapretio-grckoj-merama-ako-nastavi-da-naoruzava-ostrva-u-egeju/vest>.
- Telegraf. 2020. „Primamljiva i čarobna ostrva Egejska ostrva: Pripadaju Grčkoj, a zapravo su bliža Turskoj.” *Telegraf*, 25. avgust 2020. <https://www.telegraf.rs/putovanja/letovanje/3228222-egejska-ostrva-pripadaju-grckoj-a-zapravo-su-bliza-turskoj>.
- Tsardanidis, Charalambos. 2019. “Greece’s Changing role in the Eastern Mediterranean.” In *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*, ed. Zenonas Tziarras, 73–93. Nicosia: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Valori, Giancarlo Elia. 2019. “The Exclusive Economic Zone between Libya and Turkey.” *Modern Diplomacy*, 20 December 2019. <https://moderndiplomacy.eu/2019/12/20/the-exclusive-economic-zone-between-libya-and-turkey/>.

Marko Vignjevic**City Assembly of the City of Belgrade*

GAME MODEL IN THE GEOSTRATEGIC RIVALRY OF GREECE AND TURKEY

Resume

The paper analyzes the geostrategic rivalry between Greece and Turkey in the Aegean Sea and the Eastern Mediterranean with the help of game theory. From the scientific aspect, the goal is to expand the game theory in political science, more precisely in the interstate relations that share certain elements with the game model (competition, strategic interactions and conflicts). The issue of Greek-Turkish rivalry is important for extensive regional security, and for Serbia's foreign policy, given the importance of its bilateral relations with these countries. The structure of the paper consists of two parts. In the first part, the use of game theory in the analysis of foreign and security policy is discussed, not only the scientific domain of the theory is apostrophized, but also the possibilities of its practical application at the level of the state apparatus that deals with this type of analysis. The second part of the paper indicates the key segments of the geostrategic interest of Turkey and Greece in the waters of the Aegean Sea and the Eastern Mediterranean, as well as the security-risky collision of those interests. Game theory, specifically the "persuasion game" with its "focal points", could assess whether tensions between two states will escalate into direct armed conflict or whether the rivals will eventually be cooperative. When examining the model of the "persuasion game" in the Greek-Turkish rivalry, "focal points" were determined and divided into those that directly result from the political dialogue between Athens

* Email address: vignjevicmarko90@gmail.com; ORCID: 0009-0006-1481-2861.

and Ankara and those that are influenced by the regional political-security constellation.

Keywords: Greece, Turkey, game theory, persuasion game, foreign policy, security, geostrategy, Aegean Sea, Eastern Mediterranean

* Овај рад је примљен 30. априла 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. маја 2024. године.